

Kirkegårdskultur

Det var egentlig en dagbladsillustration (se fig. 28 s. 39), som vi senere skal komme tilbage til, der satte nogle tanker i gang. Men det var også selve spørgsmålet om at få defineret, hvad vi i grunden mener med det ord, der står over disse linjer, som gjorde, at denne artikel blev til. Ikke fordi der i og for sig er nogen tvivl om, hvad de fleste vil lægge i ordet, men alligevel: kunne det mon ikke være rart at få gjort et status. Og det er dette, vi forsøger her.

Begrebet *kultur* dækker ifølge den danske ordbog XI s. 706—9 foruden dyrkning af jorden også i punkt 2: bestræbelser for udvikling af en kunst eller videnskab, og som punkt 3 bl. a.: forædling af menneskelige evner, uddannelse og udvikling, hvorunder nævnes eksempler som: almenkultur, åndskultur, sjælskultur og material kultur. Det er således et temmelig vidt favnende begreb, og i forbindelse med ordet *kirkegård* må det da også opfattes og benyttes i flere af de nævnte betydninger, sådan som vi siden skal se det. At det i dette tilfælde også dækker noget med kristelig tankegang og tradition, vil for de fleste synes selvfølgeligt. Men iøvrigt må man med kirkegårdskultur mene adskilligt, om man da skal ha et fuldgyldigt udtryk for det essentielle deri.

Ifølge sagens natur må man først og fremmest tænke på det, der er *under mulde* eller som agtes bragt til jordens moderskød i kirkegårdens forvaring. Kulturen må i denne forbindelse vise sig allerede ved jordefærden, hvad enten den nu foregår derude på kirkegården, i kapper, krematorier eller kirker eller ude på søen, — og den må give sig udslag i en vis livsholdning, der viser værdighed og mere end bare det sømmelige.

Gammel tradition kan her være smuk og bør vedligeholdes, men allerede kirkeritualet af 1685 fastslår som det sømmeliges mindstemål, at „når nogen dør i menigheden, skal de nærmeste venner, eller og stedets øvrighed, om han (hun) er fremmed, bære tilbørlig omsorg for, at liget ... ved en kristelig begravelse bliver stedt til jorden“. Detaljerne kan iøvrigt være forskellige, men jordpåkastelsen er dog jordfærdens rituelle og formelle klimax. Derefter følger et af de mest ømtålelige punkter i ceremonien,

selve kistesænkningen, hvor alles øjne vogter på, at det nu også går ikke blot rigtigt til, men også pinligt korrekt. Der må ingen slingren være, for de følsomme og oprevne sind lægger let meget mere deri end der faktisk er.

Når kisten eller urnen er kommet på sin plads, må det være en forudsætning, at den proces, som er *formålet* med jordfæstelsen, også kan foregå efter sin hensigt. Jorden må være i stand til at formulde og optage de stoffer, som kan falde hen og optages i den, således at forstå, at processen ikke hindres af jordvand eller en jordkonsistens, der umuliggør formulningen. At denne ikke nær altid kan ske under ideelle former, må man tage i betragtning, og den af omsorg for den avdøde dikterede benyttelse af svære kister er desværre en medvirkende årsag til, at det kan trække længere ud med den nævnte omdannelsesproces, end det er forudsat i den lovformede fredningstid, der for kistebegravelser er minimum af 20 år (for asker 10).

Så er der spørgsmålet om *gravfred*. At denne må sikres gennem en omhyggelig registrering af dem, der er nedsat i jorden, hører med til kulturkravet, så at der ikke sker ny jordfæstelse på forkerte steder og førend tiden er moden til, at graven kan optage flere avdøde i sit gemme. Også graverfolkenes behandling af de rester, der måtte være tilbage, når kirkegårdsjorden påny skal benyttes, må være præget af respekt, værdighed og sømmelighed såvel overfor de avdøde som overfor de levende, — ellers krænkes begrebet om civilisation og det mere dybtgående: kultur. Det er ikke nok strikt at følge givne regulativer herfor, men der må skønnes at være noget mere hos de mennesker, der har med dette meget specielle og ømtålelige arbejde at gøre.

Over jorden og over graven har vi gravstedet, og i sin mangfoldighed giver disse udtryk for kirkegårdens mening og opgave. Opgaven at forme *kirkegården* som udtryk for kultur er i omfang større end opgaven at danne *gravstedet* sådan, at også dette udtrykker noget om kultur, men iøvrigt må kravene være de samme, nemlig at skabe noget værdigt som et udtryk for slægternes syn på liv og død, — i det store for samfund og samtid, i det små for individerne og slægterne. At ønskes og viljer her i en demokratisk styret stat må brydes i opfattelse af, *hvad*

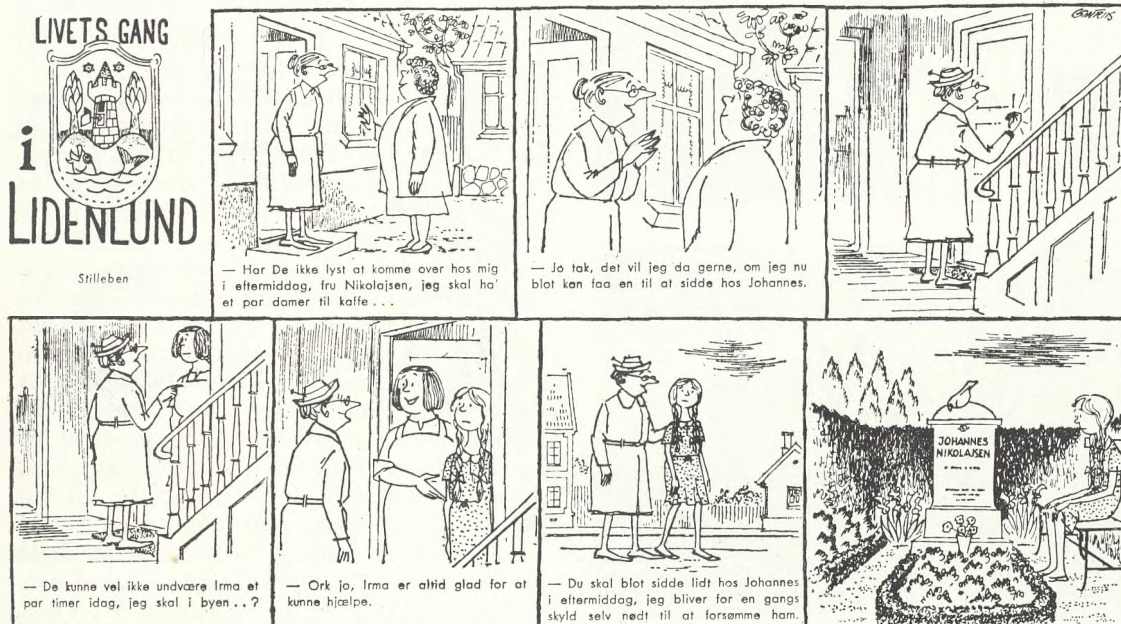
der skal præsteres, er klart, eftersom menneskene nu eengang er så forskellige, og de døde også var det. Derfor må gravstedet også helst gives en mulighed for at udtrykke noget individuelt, herunder ikke mindst *gravmælet* med dettes indskrift og symboler, men er man (dvs. slægt eller personer) indstillet på et fællesskabets linie, er der ikke noget galt i, at det kollektive får sin tribut, sådan som det ses i fællesgraven og græsmodiverne fra de senere år (jevnfør f. ex. s. 43).

Spørgsmålet om det, der er *over jorden*, trænger sig på som et *æstetisk* moment, og her spiller især forholdet mellem gravmælet og gravstedet en stor rolle, — spørgsmålet om billedhuggerens og gartnerens kunst. Det bør være sådan, at der virkelig er kultur at finde i begge disse motiver, ikke bare teknik. Den enkelte grav må rent æstetisk kunne tåle at blive set sammen med kirkegårdens anlæg, ja helst må de 2 aspekter gennem harmoniske virkninger eller i god kontrast give en helhed, der taler et klart og smukt sprog. Og da kirkegårdene, hvad enten de nu indrettes sådan eller sådan, nødvendigvis normalt må komme til at rumme mængder af grave og dertil hørende gravmæler, må det også være sådan, at disse mængder kan tåle at ses, uden at de virker beklemmende ved deres masse eller uroligt ved deres mangel på disciplin overfor opgaven at danne en værdig ram-

me om det hele. Mulighederne for både det gode og det dårlige er der, men i hvert fald gennem en *sortering* af motiver eller materialer, der kunne gennemføres de fleste steder til alles gavn, kan meget opnås uden at der derfor behøver at komme noget tryk af kedelige autoritative påbud.

Af en vis æstetisk art er også den *teknik*, der benyttes. Især bringes dette i tankerne, når man hører de moderne *værktøjsmaskiner* arbejde. At maskiner kan være nødvendige som arbejdstidsbesparende er en sag, der ikke må undervurderes, men til begrebet en smuk og værdig kirkegård hører også, at disse maskiner gir så lidt støj som muligt, og adskillige firmaer har da også forstået, at en ting er, hvad der kan tolereres af støj på private arbejdsområder, og noget andet er, hvad der stemmer med kirkegårdens begreb om fred. Til teknikken hører også arbejdet med *tilkastning* af graven. Denne må nødvendigvis til og ingen kan i sin sorg og omhu for den avdøde abstrahere herfra, og den må foregå relativt hurtigt efter jordfæstelsen; men det må af sømmelighedsgrunde forlanges, at de arbejdsklædte gravere så længe som muligt må undgå at vise sig for dem, der i sorg har deltaget i jordfæerden.

Og så er der den *etiske* side af kulturen, — det som hverken er teknik eller æstetik, men har noget med sindet og

28.
Fra kirkegårds-
kulturens overdrev.
Politikens Magasin
19. sept. 1959.

hjertet at gøre, — den kirkegårds kultur som vel kan kaldes sjælskultur. Den er vågen, når dødsfaldet er indtruffet, og den resulterer ofte i, at de nærmeste ikke sparer sig for møje eller penge for at gøre begravelsen (jordefærden) så smuk og værdig som muligt. Derefter *besøger* vel i de fleste tilfælde *nogen* af de nærmeste ofte graven, — men besøgene tager af, og praktiske spørgsmål om udnyttelse af den kostbare tid og meget andet gør, at besøgene efterhånden bliver meget få eller hører op. Nogle grave vil blive forsømt, og især de store bykirkegårde kan tale om store procenttal i så henseende, — andre klarer sagen („besøget“, samvittigheden?) ved indbetalinger på giro til et kirkegårds kontor, som så sørger for, at

graven ikke forsømmes, men til stadighed har et pænt udseende, måske endda oven i købet giver udtryk for personlige ønsker hos de efterlevende og med allusioner til den avdødes personlighed. Der er undtagelser fra dette almindeligt forekomne, og når her bringes en illustration af en enke, der ved stedfortræder sidder hos „sin Johannes“, må vi mene, at det er et klart eksempel fra et sindets overdrev.

Men det gør nu alligevel godt at høre om og erfare, når slægtens efterlevende ikke nøjes med teknik og pengeindbetalinger, men også personligt yder i det mindste besøg nu og da på den kirkegård, hvor de hviler, som man måske skylder livet. —

29.
Plum & Iversen:
Materialgård
på Lyngby
Parkkirkegård.

Mål: c. 1:400.

Se teksten på de
følgende sider.

